

TELİF HUKUKUNDA MİMARİ PROJE VE MİMARLIK ESERİNDE KORUMANIN FARKI^(*)

THE DIFFERENCE BETWEEN ARCHITECTURAL PROJECT AND ARCHITECTURAL WORK PROTECTION IN COPYRIGHT LAW

Av. Doç. Dr. Cahit SULUK^(**)

Öz

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda (FSEK) mimari eserler; bilimsel eserler (m.2) ve güzel sanat eserleri (m.4) şeklinde iki ayrı maddede düzenlenmiştir. Konunun iki ayrı maddede düzenlenerek farklı şartlara tabi tutulmasının önemli hukuki sonuçları vardır. Bu iki eser kategorisi açısından korumadaki esaslı fark, ilkinde çizimde/makette, ikincisinde cisimde somutlaşan eserin korunmasıdır.

2013 yılında 3194 sayılı İmar Kanununun 8. maddesinde yapılan değişiklikle Mimari Estetik Komisyonları öngörülerek FSEK'in sistemine müdahale edilmiştir. İmar mevzuatında benimsenen "özgün fikir" kavramı telif hukukuna yabancı olduğu gibi anılan Komisyonların uygulamaları imar uygulaması yapan idareler nezdinde tıkanıklıklara yol açmaktadır.

Bu çalışmada mimari eserler için FSEK'te öngörülen *bilimsel eser - sanat eseri* ayrımı incelenecektir. Ayrıca imar mevzuatında öngörülen değişikliklerin uygulamaya nasıl yansdığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Telif Hakları, Mimari Eserler, Mimarlık Eserleri, Korumanın Farkı, Menfaatlerin Dengelenmesi.

Abstract

In the Law No. 5846 on Intellectual and Artistic Works (Turkish Copyright Act), architectural works are regulated under two separate articles: scientific works (art.2) and works of fine art (art.4). The fact that the subject matter is regulated in two separate articles and subjected to different conditions has important legal consequences. The essential difference between these two categories of works is in the object to be protected. In the first case, the work embodied in a drawing/model is protected, in the second, the work embodied in a building is protected.

With the amendment made in article 8 of the Zoning Law No. 3194 in 2013, Architectural Aesthetics Commissions were introduced and the system of Turkish Copyright Act was intervened. The concept of "unique idea" adopted in the zoning legislation is unfamiliar to copyright law protection, and the practices of the aforementioned Commissions cause blockages in the administrations implementing zoning applications.

In this study, the distinction between *scientific work* and *work of art* foreseen in Turkish Copyright Act for architectural works will be analysed. In addition, how the changes envisaged in the zoning legislation are reflected in practice will be emphasized.

Keywords

Copyrights, Work of Architecture, Difference of Protection, Balancing of Interests.

^(*) (Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 15.10.2024 / Kabul Tarihi: 27.11.2024).

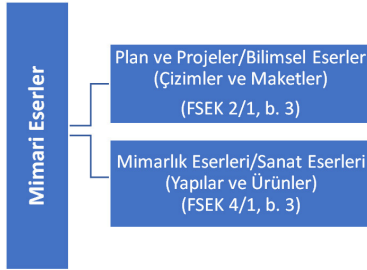
^(**) İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul - Türkiye,
(E-posta: suluk@suluk.com.tr, ORCID ID: 0000-0002-8952-9247).

Atıf/Citation: Suluk, Cahit (2024), "Telif Hukukunda Mimari Proje ve Mimarlık Eserinde Korumanın Farkı", TFM, C: 10, S: 2, s. 317-327.

I. GİRİŞ

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunumuzda (FSEK) mimari eserler¹ iki ayrı maddede düzenlenmiştir:

- i) FSEK 2/I, b. 3'te; "**Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleriyle, her nevi haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topografyaya ait maket ve benzerleri, her çeşit mimarlık ve şehircilik tasarımı ve projeleri, mimari maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarımı ve projeleri**" eser kabul edilmektedir. Hükümde sadece mimari plan ve projeler değil, her türlü plan ve projeler düzenlenmiştir². Buna göre bir yapının çizim ve maketlerinin yanında makine, cep telefonu ve lazer pointer gibi fonksiyonel objelerin/ürünlerin çizim ve maketleri de hükmün kapsamındadır. Ancak konumuz itibarıyla açıklamalarımızı esas olarak mimari eserlerle sınırlı tutacağız.
- ii) FSEK 4/I, b. 3'te ise **estetik/sanatsal değere sahip mimarlık eserleri** koruma altına alınmıştır. Yine FSEK 22/2'ye göre; "... **mimarlık eserlerine ait plan proje krokilerin uygulanması da çoğaltma sayılır**". Dikkat edilirse her iki hükümde de sanatsal nitelikteki yapıları anlatmak maksadıyla "mimarlık eseri" kavramına yer verilmiştir.

¹ Bu çalışmada; FSEK 2/1, b.3'teki düzenleme bakımından *plan ve projeler*, FSEK 4/1, b.3'teki düzenleme için *mimarlık eserleri*, her iki düzenlemeyi birlikte ifade etmek için de *mimari eserler* terimleri kullanılmıştır. Benzer şekilde plan ve projeler için "*bilim eseri*", mimarlık eserleri için de "*sanat eseri*" kavramları tercih edilmiştir. Yasal düzenlemelerden yola çıkılarak yapılan bu kavramsallaştırma, bir sonraki paragrafta tablolatırılmıştır.

² Bu yönde Şeref Ertaş, Emre Gökyayla, "*Mimari Projeler Üzerindeki Telif Hakkı*", Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, DEÜY, İzmir 2000, s. 409. Bu nedenle 4110 sayılı Yasa ile FSEK'te yapılan değişiklikte sayımın genişletilmesi, koruma kapsamını etkilemediği gerekçesiyle öğretilen haklı olarak eleştirilmiştir. Bkz. Şafak N. Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, 3. Bası, Yetkin, Ankara 2009, s. 62; Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, Turhan, Ankara 2007, s. 183.

Konunun iki ayrı maddede düzenlenerek farklı şartlara tabi tutulmasının önemli hukuki sonuçları vardır³. Şöyle ki, telif hukukunda mimari plan ve projeler ile bunların uygulanmasıyla/tatbik edilmesiyle⁴ ortaya çıkan yapının/cismin durumu ve koruma şartları birbirinden farklıdır. Yani mimari eserlerin korunmasında *çizim* ve *cisim*, farklı hukuki rejime tabidir. 2005 yılından önceki içtihatla genellikle bu ayırımı dikkat edilmediği için hem mimari plan ve projenin (çizimin/maketin), hem de plan ve proje uygulanarak inşa edilen yapının FSEK 4 (ve 22) bağlamında telif korumasından yararlanacağı sonucuna ulaşılmaktaydı. Öğretilen bu farklılığa dikkat çeken görüşlerin de etkisiyle içtihat hukukundaki bu yaklaşımda 2005 tarihli Stad Otel kararıyla birlikte önemli değişiklik olmuştur⁵. Fakat 2013 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu ve buna bağlı olarak Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğinde yapılan değişiklikler, ruhsat otoritesi olan idareler nezdinde soruna yeni bir boyut kazandırmıştır. İmar mevzuatındaki değişiklik aşağıda ayrı bir başlık (IV) altında incelenecektir.

Çalışmamızda, mimari eserlerin koruma şartlarına kısaca değindikten sonra, *mimari plan ve projeler* (FSEK 2) ile *mimarlık eserlerine* (FSEK 4) ilişkin korumanın farklılığı incelenecektir. Ayrıca imar mevzuatındaki değişikliklerin uygulamaya nasıl yansıtıldığı üzerinde durulacaktır.

II. KORUMA ŞARTLARI

A. GENEL OLARAK

Bilindiği üzere, bir fikri ürünün telif hukuku anlamında *eser* kabul edilebilmesi için *sahibinin hususiyetini/fikri yaratıcılığını taşıması* ve yasa da belirtilen *eser gruplarından birine dâhil olması* gerekir

³ Geniş bilgi için bkz. Sabih Arkan, "*Mimari Eserlerde Malik ile Mimarın Hak ve Menfaatlerinin Dengelenmesi*", BATİDER, C. XXIV, S. 2/2007, s. 167 vd.; Cahit Suluk, "*Mimari Eserlerde Eser Sahibi ile Yapı Malikinin Menfaatlerinin Dengelenmesi*", FMR, C. XII, S. 1/2011, s. 45 vd.; Gürhan Sefa Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, Ankara 2013, s. 77 vd.

⁴ *Hirş* FSEK m.2/b.3'deki eserler bakımından *tatbiki ilim* ifadesini kullanmıştır. Bkz. Ernst Hirş, *Fikri ve Sınai Haklar*, İstanbul 1948, s. 149-150. Sonradan öğretilen bu konuya vurgu yapılmıştır. Bkz. Halil Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri*, C. II: Fikir ve Sanat Eserleri, İstanbul 1954, s. 19-20.

⁵ 11. HD, 25.10.2005, E. 2005/3748, K. 2005/10277. Konuya ilişkin içtihatları geliştirmek için bkz. Suluk, 57 vd.

(FSEK 1/B/1-a). Bu yasal kriterlerin yanında ilgili fikri ürünün üçüncü kişilerce *algılanabilir düzeyde şekillenmiş/objektifleşmiş olması* da şarttır⁶.

Bu *genel kriterler* mimari eserler bakımından da geçerlidir. Bu şartlara ilave olarak plan ve projeler (FSEK 2) bakımından *ilmi ve teknik mahiyet (bilimsel nitelik)*, mimarlık eserleri (FSEK 4) için de *bedii vasıf/estetik değer/sanatsal özellik* aranır. Dolayısıyla FSEK 2 kapsamında *bilim eseri*, FSEK 4 kapsamında da *güzel sanat eseri* koruması vardır. Mimarlık, hem bilim hem de sanat dalı olduğu için bu düzenlemeler yerindedir.

Demek ki, bir çalışma bilimsel nitelikteyse, estetik değerde olup olmadığına bakılmaksızın FSEK 2. maddenin korumasından yararlanacaktır. Benzer şekilde çalışma estetik nitelikteyse, ilmi ve teknik mahiyet taşıyıp taşımadığı dikkate alınmaksızın FSEK 4. maddede öngörülen korumadan faydalana- caktır. Söz konusu çalışma hem bilimsel hem de estetik nitelikteyse, her iki hüküm de uygulama imkanı bulacaktır⁷. Bu son ihtimalde bir koruma, diğerini dışlamamaktadır.

B. PLAN VE PROJELER (ÇİZİMLER/MAKETLER)

Hususiyet taşıyan plan ve projeler/mimari tasarımlar, *bilimsel nitelikte* olmak kaydıyla FSEK 2/1, b. 3 hükmünce eser korumasından yararlanır⁸. Bilimsellikten maksat öğretici, açıklayıcı, aydınlatıcı, yol gösterici olması veya uygulamaya imkân vermesi-

dir⁹. Doktrinde anılan özelliklerdeki plan ve projelerin eser vasfında bulunduğuna, bu özellikte olmayanların ise şartların varlığı halinde güzel sanat eseri (FSEK 4), tasarım (SMK 55 vd.) ya da haksız rekabet (TTK 54 vd.) mevzuatıyla korunabileceğine işaret edilmektedir¹⁰.

Plan ve projelerin estetik unsurlar içermesi mümkündür¹¹. Bu özellik ister çizim isterse yapı aşamasında karşılansın ilgili plan ve proje, (ilim edebiyatın yanında) sanat eseri olarak telif korumasından yararlanacaktır¹². Plan ve projenin uygulanması suretiyle bina inşa edilmese de sonuç değişmez. Bu bağlamda şartları taşıyan mimarlık eserlerinin tas- lakları da korumadan faydalanır¹³. Elbette uygulama yapılmamışsa, ortada bir bina bulunmayacağı için mimarın, olmayan yapı/mimarlık eseri üzerinde herhangi bir hakkı doğmaz. Burada vurgulamak istediğimiz; estetik unsur ihtiva eden çizimlerin, çizim aşamasında kalsa bile güzel sanat eseri olarak koru- madan yararlanacağıdır¹⁴. Dolayısıyla bu nitelikteki bir plan ve proje uygulanarak bina inşa edilirse proje

⁶ Temel Nal/Cahit Suluk (Rauf Karasu), Fikri Mülkiyet Hukununun Esasları, 8. Baskı, Seçkin, Ankara 2024, s. 74.

⁷ Arslanlı, 20; Nuşin Ayiter, Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, 2. Baskı, İstanbul 1981, s. 50 ve orada anılan yazarlar.

⁸ Bir kararında Yargıtay, hususiyet çitasını yüksek tutmuş ve 1976 yılında öğrenci yurdu olarak inşa edilen bir yapı projesinin eser olmadığına hükmetmiştir: "... Projenin müellifinin yaratıcı hususiyetini taşımadığı belirlenmiş, davacı tarafından bu belirlemenin aksine hususiyet ve özgünlüğün projenin hangi elemanlarında görüldüğüne dair somut veriler ortaya konulmamıştır. Gerçekten de belirli bir mesleki öğrenim sonucunda yapılan mimari çizimlerin FSEK anlamında eser olarak kabulü mümkün değildir. Bu durumda mahkemece davanın, davacıya ait mimari projenin eser niteliğini taşıması nedeniyle reddine karar verilmesi gerekir". Bkz. 11. HD, 11.02.2010, E. 2008/5296, K. 2010/1568 - Hayri Bozgeyik, Mimaride Telif Hakları, 4. Baskı, Seçkin, Ankara 2023, s. 226 dnp. 91. FSEK 2 anlamında plan ve projedeki hususiyet/fikri yaratıcılık ilmi ve teknik mahiyette, yani bilimsellikte aranacaktır. Bilimsel niteliği bulunmayan bir projeye dayalı yurt binası yapılamayacağına göre kararın isabetli olmadığı kanaatindeyiz.

⁹ FSEK'i hazırlayan Hırş'e göre 1910 tarihli Hakkı Telif Kanununda geçen "fenni" tabiri, ilgili fikri ürünün sanatsal özellikte olmadığını, ilmi ve teknik mahiyette, yani tabiki ilim olduğunu anlatmaktadır. Bu ayırım, FSEK 2 ve 4'teki düzenlemelerle örtüşmektedir. Bkz. Hırş, Fikri ve Sınai Haklar, 149-150.

¹⁰ Ünal Tekinalp, Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, Vedat, İstanbul 2012, s. 123.

¹¹ Krş. Ahmet M. Kılıçoğlu, "Fikri Hukuk Açısından Mimari Projeler ve Mimarlık Eserleri", FMR, C. VII, S. 2/2007, s. 15; Hamdi Yasaman, Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukuku, C. II, Vedat, İstanbul 2012, s. 3 ve 5.

¹² Krş. Kılıçoğlu, s. 22. İnşaat Mühendisleri Odası ve Mimarlar Odası'nca düzenlenen Mimari Proje Standartlarının 3. maddesine göre avan (ön) proje, mimarın sanat ve teknik karakterini ve yapının bütünlüğünü oluşturan temel öğedir. Yargıtay da bir kararında bu Standartlara atıfla bu yaklaşımı benimsemiştir: "... Eserin orijinalliğinin ve mimari niteliklerinin kaynağı, sanatsal değerinin ve sanat anlayışının belgesi önemle ve öncelikle ön (avan) projesidir. Çünkü mimarın form, dizayn ve estetik anlayışı bu ön projede gerçekleşmiştir". Bkz. 4. HD, 28.5.1984, E. 1984/2865, K. 1984/5113 - YKD, C. X, S. 12/1984, s. 1790-1795.

¹³ Bu yönde Arkan, 167; Fırat Öztan, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan, Ankara 2008, s. 139; Bozgeyik, s. 69. Polis Akademisi Kararında gerek yerel mahkeme gerekse Yargıtay, kaba inşaat olarak bırakılan binanın estetik niteliğinin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bkz. 11. HD, 22.9.2008, E. 2007/7885, K. 2008/10262. Somut olayda karar isabetli olabilir, fakat kanaatimizce bu yaklaşım hatalıdır. Estetik nitelik, henüz tamamlanmamış yapılarda bulunabileceği gibi, (genellikle olduğu üzere) plan ve proje aşamasında dahi bu özellikler algılanabilir. Tereddüt halinde incelemenin, ilgili alandaki uzman tarafından yapılacağı hatırdta tutulmalıdır.

¹⁴ Ayrıca bkz. Arslanlı, s. 20; Erel, s. 62-63.

sahibinin koruması izinsiz yapıya da sirayet eder ve telif ihlali gerçekleşir (FSEK 22/2).

İster bilim isterse sanat eseri vasfındaki bir çizimin, izinsiz olarak üçüncü kişilerce çizim olarak kullanılması telif ihlâlidir¹⁵. Sözelimi, mimari projenin bir mimarlık dergisinde ya da internet ortamında izinsiz kullanımı böyledir. Meğer ki söz konusu kullanım haber, eğitim ve öğretim gibi istisna ve sınırlamalar kapsamında gerçekleştirilsin. Ancak projenin uygulanması sonucunda ortaya çıkan yapı estetik nitelik taşıyamıyorsa, böyle bir uygulama, yani inşaat yapma eylemi çoğaltma sayılmayacak (FSEK 22/2) ve proje müellifinin, yapı üzerinde herhangi bir telif hakkının bulunmadığı sonucuna ulaşılacaktır¹⁶. Mimarlık sözleşmelerinde proje bedelinin, telif hakkı veya telif bedeli olarak nitelendirilmesi sonuca etkili değildir. Telif hukuku anlamında sahip olduğu hakkın hukuki niteliği ve yasal dayanağı ne olursa olsun, proje müellifinin, aradaki sözleşmeye veya mimarlık hizmetleri iş aşamalarına göre belirlenecek bedeli talep etme yetkisi aralarındaki sözleşme (ve imar mevzuatındaki bazı düzenlemeler) gereği devam edecektir¹⁷.

Özetle, plan ve projenin uygulanması suretiyle ortaya çıkan yapı, estetik nitelik taşıyamıyorsa, yani sanatsal özelliği bulunmuyorsa, proje müellifinin telif hakları projeden doğan hak ile sınırlı kalır ve koruma yapıya sirayet etmez. Bu ihtimalde müelli-

fin yapı üzerinde herhangi bir telif hakkı yoktur. Bu yüzden proje müellifi, yapıda sonradan gerçekleştirilecek değişikliği, yapıyı tahrip veya yok etme gibi eylemleri telif haklarını (FSEK 16-17) ileri sürerek engelleyemez. Dolayısıyla bu senaryoda uygulamada sıklıkla karşılaşılan tadilat projelerinde proje müellifinden izin almak da gerekmez.

C. MİMARLIK ESERLERİ (CİSİMLER)

Estetik değeri bulunan yapılar, *mimarlık eseri*¹⁸ niteliğinde olup güzel sanat eseri olarak korunur (FSEK 4). Bunun için yapı estetik/sanatsal değer taşımalıdır. İlave edelim ki mehaz Alman hukukunda gerek uygulamalı sanat eserlerinde gerekse ev, işyeri ve okul gibi işlevsel yapılarda mimarlık eseri niteliğini belirleme bakımından estetik değer varlığı yeterli görülmemekte; *estetik değer fonksiyonel özelliklere ağır basması* aranmaktaydı¹⁹. Almanları bu yola sevk eden neden, pek çok fonksiyonel objenin/tasarımın eser olarak korumasını önleme arzudur. Zira telif koruması kültür ve sanat alanındaki, tasarım koruması ise sanayideki fikri ürünleri korumak için benimsenmiş olup tarihsel süreçte bunların hukuki rejimleri de bu ayırımı göre şekillendirilmiştir. Fakat *tam kümülatif korumayı* benimseyen AB müktesebatına²⁰ uyum bağlamında Alman içtihadındaki

¹⁵ 11. HD, 05.04.2004, E. 2003/9018, K. 2004/3524.

¹⁶ Ayiter, 57; Ateş, Eser 231; Nal/Suluk (Karasu), 93 vd.; Bozgeyik, 80; Kılıçoğlu, 17; Yasaman, 6. Yargıtay'ın son yıllardaki kararlarının büyük ölçüde bu yönde olduğu söylenebilir. Örnek olarak bkz. 11. HD, 04.04.2005, E. 2004/6421, K. 2005/3433; 11. HD, 04.04.2005, E. 2004/6793, K. 2005/3554; 11. HD, 21.06.2010, E. 2009/1346, K. 2010/7136. Aksi yönde Gürsel Üstün, "Deprem Sonrası Yapı Güçlendirmeleri Açısından Mimarlık-Mühendislik Projelerinde veya (Cisimlendirilmiş) Mimari Eserlerde Eser Sahipliği ve Öneriler", TMMOB Mimar Odaları İstanbul Büyükşehir Şubesi: Deprem Bölgelerinde Yapı Üretimi Sempozyumu, 15-16 Şubat 2002, s. 251 vd. Ayrıca krş. Ertas/Gökayla, s. 412.

¹⁷ Mimari proje müellifi ile yapı maliki arasındaki mimarlık proje sözleşmesine ayrıklık, sözleşmenin ihlali niteliğindedir. Sözgelimi, sözleşmede bir binanın yapılacağı kararlaştırılmasına rağmen daha fazla bina yapılmışsa durum böyledir. İmar mevzuatında da bu konuda düzenlemeler olup TMMOB'un Mimarlık Hizmetleri Şartnamesi ve En Az Bedel Tarifesinin 12.5 maddesinde öngörülen *yineleme katsayısı* uygulanır. Bkz. <<http://www.mo.org.tr/mevzuatDocs/mhs-enazbedel.doc>> s.e.t. 27.9.2024. Estetik nitelikte olmayan plan projenin uygulanması bir telif sorunu olmayıp, bir borçlar hukuku problemidir. Estetik niteliktekilerin izinsiz kullanımı, sözleşmenin yanında çoğaltma hakkını da ihlal eder (FSEK 22).

¹⁸ FSEK 4'te *mimarlık eseri* ile kastedilen bizatihi yapının kendisinde teecessüm eden eserdir. Oysa 2. maddede düzenlenen plan ve projelerde korunan; çizimin/maketin kendisi olup koruma, bunların uygulandığı yapıya sirayet etmez.

¹⁹ Bu bağlamda mehaz Alman hukukunda fonksiyonel yapılar ile anıt ve abide gibi yapılarda aranan estetik değer çitası birbirinden farklıydı. Bu kademeli ilişki uygulamalı sanat eserleri ile has güzel sanat eserleri bakımından da geçerliydi. Uygulamalı sanat eserleri, şartların varlığı halinde kümülatif koruma ilkesi gereği tasarım mevzuatı ile de korunur (FSEK 4/son). Buna karşılık yağlı ve sulu boya tablo gibi has güzel sanat eserleri, tasarım korumasına pek uygun düşmediği için bunlarda aranan estetik değer çitası Alman hukukunda daha düşük tutulmaktaydı. Aynı şekilde prefabrik yapılar da tasarım mevzuatıyla korunabildiği için estetik değer çitası yüksek tutulmaktaydı. Bkz. U. Loewenheim/G. Schulze, Handbuch des Urheberrecht, München 2003, s. 1325 (Bozgeyik, s. 44 dñn. 102'den naklen). AB Tasarım Yönergesinin 17. maddesindeki düzenlemeyle eser/tasarım korumasında tam kümülasyon kabul edildiğinden (ve Alman Tasarım Yasasında 2004 yılında bu Yönergeye uyum yapıldığından) hareketle Alman içtihadında 2013 tarihli Birthday Train kararıyla değişikliğe gidilerek has güzel sanat eserleri ile uygulamalı sanat eserlerinde aranan estetik değer çitası eşitlenmiştir. Bkz. BGH, 13.11.2013, I ZR 143/12 - GRUR 2014 175 vd.

²⁰ AB müktesebatına göre bir tasarım hem eser hem de tasarım için öngörülen kriterleri karşılıyorsa hiçbir ayrımcılığa maruz

estetik fonksiyona *ağır basma yaklaşımı*, 2013 tarihli Alman Federal Mahkemesinin Birthday Train kararıyla²¹ terk edilerek has güzel sanat eserleri ile uygulamalı sanat eserlerinde aranan estetik değer çitası eşitlenmiştir. Ancak 21 Aralık 2023 tarihinde Alman Federal Mahkemesi konuyu tekrar deşeleterek Avrupa Adalet Divanına (ABAD) diğerlerinin yanında şü soruyu da sormuştur²²: Uygulamalı sanat eserleri söz konusu olduğunda, tasarım koruması ile telif koruması arasında, bu tür fikri ürünlerin eser olup olmadığı incelenirken, geliştiricinin özgür yaratıcı kararlarına diğer eser türlerine kıyasla daha yüksek gereklilikler getirilmesi gerektiği yönünde bir kural/istisna ilişkisi var mıdır? ABAD bu soruyu henüz cevaplamamıştır.

Mehaz Alman hukukundan farklı olarak hukukumuzda has güzel sanat eserleri ile uygulamalı sanat eserleri arasında kademeli bir ilişki bulunmadığı için kanaatimizce bizde önemli olan estetik değer/sanatsal özelliktir. Buna göre eğer somut olayda yeni ve ayırt edici özellikteki bir tasarım sanatsal özellik de taşıyorsa tam kümülatif koruma ilkesi gereği hem eser hem de tasarım korumasından faydalanır (FSEK 4/2)²³.

Estetik özellik yapının tamamında olabileceği gibi, genellikle görüldüğü üzere kapı, cephe ve çatı

kalmaksızın her iki korumadan da faydalanır (AB Tasarım Yönergesi 17). ABAD da Flos kararında tasarım/telif ikilisinde tam kümülatif koruma dikkat çekmiş, ancak Yönergenin 17. maddesinin ikinci cümlesinde de düzenlendiği üzere telifteki orijinalite (hususiyet) çitasının ilgili ülkenin hukukuna tabi olduğuna vurgu yapmıştır. Yine ABAD, Yönergeden önce piyasada bulunan, yani artık tasarımdaki yenilik şartını sağlamayan Flos'a ait Arco Lamp olarak bilinen ikonik tasarımın da Yönergenin öngördüğü kümülatif koruma ilkesi gereği telif korumasından yararlanacağını içtihat etmiştir. Bkz. ABAD, C-168/09, 27 January 2011 - Flos SpA. Milano mahkemesi ise Arco Lamp, Le Corbusier ve Pantone Chair kararlarıyla sırasıyla dava konuları lamba, mobilya ve sandalyenin sanatsal özellikler taşıdığı gerekçesiyle telif korumasından yararlanacağına hükmetmiştir. Bkz. <<https://portolano.it/en/news/copyright-protection-of-design-approach-of-italian-courts-and-italian-law-after-ecjs-decision-in-flos-vs-semaro>> s.e.t. 15.9.2024.

²¹ Birthday Train kararı: BGH, 13.11.2013, I ZR 143/12 - GRUR 2014 175 vd.

²² BGH, ABAD'a yönlendirdiği ön görüş kararı için bkz. I ZR 96/22 (OLG Düsseldorf) <<https://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/FR/2023/2023210.html>> s.e.t. 11 Kasım 2024.

²³ Nal/Suluk (Karasu), 101.

gibi yapının belirli bir kısmında da bulunabilir²⁴. İkinci halde koruma ilgili bölümle sınırlıdır²⁵. Bununla birlikte bir ihlâl durumunda korunan özellikler, korunmayanlardan aykılanarak bir inceleme yapılmaz; tam aksine bütüncül yaklaşım esastır. Yani *genel izlenime* bakılarak bir belirleme yapılır.

Estetik özellik yapı kütlelerinin yerleşiminde veya yapının çevreyle uyumunda da olabilir²⁶. Bu açıklamadan çevreyle uyumu olmayan yapıların estetik niteliği bulunmadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Vurgulamak istediğimiz husus, çevreyle uyumun da estetik nitelik incelemesinde bir unsur olarak dikkate alınacağıdır.

Estetik değer kavramı, sübjektif nitelikte olup tartışmaya açıktır²⁷. Estetik değer ifadesiyle iyi, güzel, hoş ve benzeri anlamların yanında *estetik deneyim uyandıran* tüm çalışmalar kastedilmektedir²⁸. Estetik değer, insanın sanat duygusuna hitap eden özelliklerdir²⁹. Çirkin, hatta iğrendirici bir resim de bu anlamda estetik bir deneyim uyandırabilir.

Bir yapının, onun bir *mimarlık eseri* olarak kabul edilmesini gerektirecek *estetik değeri* haiz olup olmadığının belirlenmesinde, bu alandaki uzmanın/mimarın görüşleri dikkate alınmalıdır. Bu amaçla yapılan inceleme, estetik değerın mimarlık eserinin hangi unsurlarında ve ne şekilde bulunduğu konusunda yapılan tespitlere dayanmalıdır. Bununla birlikte inceleme yapılırken bütüncül yaklaşıma sadık kalınmalıdır.

Mimarlık eseri ve tarihi eser kavramları birbirinden farklıdır. Benzer şekilde kültür varlıkları ile mimarlık eserleri de farklı anlamlara sahiptir³⁰. Demek ki, bir çalışmanın mimarlık eseri olarak kabul

²⁴ Öztan, 139; Bozgeyik, 58, özellikle dpn. 186.

²⁵ Bu yönde Bozgeyik, 67; 11. HD, 11.2.2010, E. 2008/5296, K. 2010/1568- Bozgeyik 226 dpn. 91.

²⁶ Bu yönde Ankara 1. FSHM'nin Stad Otel Kararı - 8.12.2004, E. 2004/111, K. 2004/338.

²⁷ O kadar ki, öğretilerde mimarlık eserleri bakımından estetik değerin aranmaması gerektiği dahi savunulmuştur. Bkz. Ayiter, 58.

²⁸ Nal/Suluk (Karasu), 99.

²⁹ Bozgeyik, 53.

³⁰ Kültür ve tabiat varlıkları, 2863 Sayılı Yasa ile koruma altındadır (RG, 23.7.1983, 18113. Doktrinde her bir kültür varlığının mimarlık eseri olarak korunacağı ileri sürülmüştür. Kılıçoğlu, 17 vd.

edilebilmesi için tarihi ya da kültürel değerinin olup olmadığına bakılmaz. Bir çalışmayı, mimarlık eseri olarak nitelendirebilmek için o çalışmanın mutlaka bir mimar tarafından yapılması da gerekmez. Bir gösterge olsa bile projenin ödül ya da yarışma kazanması bizi otomatik olarak o çalışmanın mimarlık eseri olduğu sonucuna ulaştırmaz. Diğer yandan bir çalışmanın kamu düzeni ya da genel ahlaka aykırı olması, şartların varlığı halinde onun eser sayılmasını engellemez³¹. Plan ve proje ile yapının mali değeri, kalitesi, amacı ve tarzı gibi hususlar da önemsizdir. Önemli olan, ilgili çalışmanın FSEK’te öngörülen şartları taşımasıdır.

FSEK anlamında mimarlık eseri sayılmayan yapılar telif hukuku anlamında sıradan yapılarıdır³². Sıradan yapılar üzerinde proje müellifinin telif hakkı bulunmazken estetik özelliği/sanatsal değeri bulunan yapıların, yani mimarlık eserlerinin müelliflerinin yapı üzerinde de telif hakkı vardır. İzinsiz şekilde bu nitelikteki bir plan ve proje uygulanarak bina inşa edilmişse ve estetik nitelikte bir yapı meydana getirilmişse, proje müellifinin çoğaltma hakkı ihlal edilmiştir (FSEK 22/2)³³. Benzer şekilde projeden faydalanmaksızın; salt güzel sanat eseri niteliğindeki bir binaya bakmak suretiyle yeni bir bina inşa edilmişse, yani kopyalama varsa ihlâl yine gerçekleşir.

Son olarak belirtelim ki yapı ile bütünleşmiş bahçe/peyzaj tasarımlarında da hususiyet ve estetik değer bulunuyorsa 4. maddedeki koruma, yapı ile

birlikte bahçeye de sirayet eder³⁴. Aynı kural yapının içindeki perde, mobilya ve ışıklandırma gibi unsurlar/iç tasarım bakımından da geçerlidir³⁵.

III. PLAN VE PROJE İLE MİMARLIK ESERİNDEKİ KORUMANIN FARKI

Yukarıda işaret edildiği üzere FSEK 2 ve 4’teki koruma, hukuki sonuçları itibarıyla birbirinden oldukça farklıdır. Şöyle ki, plan ve projelerde ilmi ve teknik nitelik korunur. Mimarlık eserlerinde ise korunan yapıda somutlaşmış sanat eserdir. Demek ki eser, ilkinde *çizimde/makette* ikincisinde ise *cisimde* somutlaşır. Bunun sonuçları hukuki bakımdan önemlidir. FSEK 2’de bilimsel plan, proje ve maketlerin uygulanması suretiyle bina inşa edilmesine karşı telif koruması getirilmemektedir³⁶. Bu türden bir koruma ancak plan, proje ve maketlerin *sanatsal özelliklerinin bulunması* ve böylelikle de bunların, ilmi ve teknik eserler yerine (veya onunla birlikte), FSEK 4’te düzenlenen güzel sanat eserleri grubuna girmesi halinde mümkündür.

Vurgulamak gerekirse, ilmi ve teknik mahiyeteki eserler ile güzel sanat eseri niteliğindeki mimarlık eserlerinin korunması arasındaki *esaslı fark*, *korunacak nesnenin kendisindedir*³⁷. *Proje ve yapı* mimaride birbirini takip eden iki basamak olarak kabul edilirse, ilmi ve teknik nitelikteki plan ve projelerde (FSEK 2) koruma sadece birinci basamağa özgü iken, mimarlık eserlerinde (FSEK 4) ikinci basamağa da içine almaktadır. İlmi ve teknik nitelikteki plan veya projelerde yalnızca bu nitelikteki *çizimler/maketler* korunurken; güzel sanat eseri teşkil eden projelerde tasvir edilen, yani *yapıda tecessüm etmiş eser* de korunmaktadır. Özetle, telif koruması birinci basamakta *çizimle* sınırlıyken ikinci basamakta *cisme* de sirayet etmektedir.

³¹ Bu yönde Ayiter, s. 168; Mustafa Ateş, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, Seçkin, Ankara 2003, s. 357-258. Aksi yönde Üstün, 261-262.

³² Telif hukuku bağlamında sıradan olarak nitelenebilecek yapılar, tasarım hukukunda aranan yenilik ve ayırt edicilik kriterlerini karşılıyorsa tasarım mevzuatıyla korumadan faydalanır. Başka bir deyişle eser ve tasarım korumasının kriterleri birbirinden farklıdır.

³³ Projenin uygulanmasını işleme sayan görüş için bkz. 11. HD, 6.7.1998, E. 1998/3202, K. 1998/5147- Cahit Suluk/Ali Orhan, *Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku*, C. II: Genel Esaslar, Fikir ve Sanat Eserleri, Arkan, İstanbul 2005, s. 356-357; Üstün, 254; Ertaş/Gökyayla, 414; Arzu Genç Arıdemir, *Eser Sahibinin Çoğaltma ve Yayma Hakları*, İstanbul 2003, s. 67-68. Ankara FSHM’nin *Stad Otel Kararında* ise çoğaltma ve işleme karışımı bir eylem olduğuna ve fakat çoğaltma karakterinin ağır bastığına işaret edilmiştir. Mahkemeye göre eğer projenin estetik değeri varsa, bu projenin uygulanması 22. madde bağlamında çoğaltma olacaktır. Anılan kararda, Ayasofya’nın kiliseden camiye dönüşürülmesi işleme olarak nitelendirilmiştir. Bkz. Ankara FSHM, 8.12.2004, E. 2004/111, K. 2004/338.

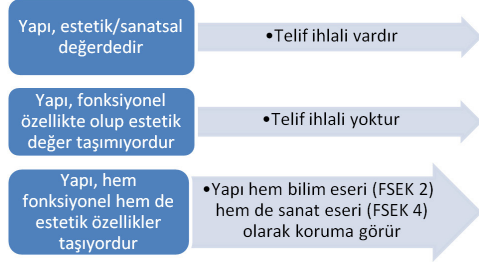
³⁴ Alman hukukunda mahkemelerce koruma çitası yüksek tutulduğu için önceki içtihatla bahçe yapılarında telif korumasına nadiren rastlanacağı hakkında bkz. Bozgeyik, s. 79 dpn. 291.

³⁵ Ernst E. Hirsch, *Hukuki Bakımdan Fikri Say*, C. II: Fikri Haklar, İstanbul 1943, s. 48; Arslanlı, 25; Arkan, 168.

³⁶ Gerhard Schricker, *Urheberrecht, Kommentar*, München 2006, m.2, No: 194; Thomas Dreier/Gernot Schulze, *Urheberrechtsgesetz*, München 2006, m.2, No: 223; BGH GRUR 1979, 464 vd. - Flughafenpläne; BGH GRUR 1985, 129 vd. - Elektrodenfabrik (Nal/Suluk (Karasu), 94’ten naklen).

³⁷ Nal/Suluk (Karasu), 95.

Bu açıklamalar ışığında proje müellifinden izin alınmaksızın proje uygulanarak bir bina yapılmışsa üç ihtimalle karşılaşılır:

Doktrinde konu şu örneklerle açıklanmıştır³⁸:

- “Tasarımcı *Mehmet Kurnaz*, özellikle yüksek dalgalarda hızla yol almayı sağlayan özel bir gemi gövdesi *tasarlamıştır*. *Süper Hızlı Tersanesi* de *Mehmet Kurnaz*’dan izin almaksızın bu tasarımı kullanarak tam da böyle bir gövde *inşa eder*. *Mehmet Kurnaz* telif haklarının ihlal edildiğini ileri sürer. Haklı mıdır?
- Mimar *Gül Güzelsever*, özelliği mantar başına benzeyen bir bina *tasarlamıştır*. Uygulamaya yönelik öncelikleri bulunmayan bu tasarım, özel estetiği ile öne çıkmaktadır. *Hızlı İnşaat Şirketi* ise bu binanın planları uyarınca bir bina *inşa eder*. Bu durumda *Gül Güzelsever*, telif haklarının ihlal edildiğini iddia edebilir mi?”

Bu örneklerde gemi gövdesinin tasarımı, FSEK 2/1, b.3’teki anlamda sadece *çizim* olarak korunmalıdır. *Mehmet Kurnaz*, bir mimarlık dergisinde ya da internette çiziminin yayımlanmasını engelleyebilir. Ne var ki tasvir edilen içerik ya da nesne (daha doğrusu nesneden somutlaşan fikri ürün) korunmadığından ve böylelikle de taklide karşı harekete geçilemeyeceğinden *Süper Hızlı Tersanesine* karşı telif hakkına dayalı herhangi bir talepte bulunamaz. Ancak patent, faydalı model ve tasarım mevzuatı hükümleri saklıdır.

Buna karşılık mantar biçimindeki yapılarda belli ki estetik özellik vardır. Bu nedenle de FSEK 4/1, b. 3 uyarınca bu tasarım, güzel sanat eseri olarak korunacaktır. Böylelikle koruma nesnesi tasarımda tasvir edilen eser olup, *Gül Güzelsever*’in izni olmaksızın bu yapının taklit edilmesi telif haklarını ihlal eder.

³⁸ Örnekler için bkz. Nal/Suluk (Karasu), 94-95.

Yapının estetik değeri olduğu için *Hızlı İnşaat Şirketi*, bu bina planları uyarınca *Gülsever*’den izin almadan bina inşa edemez. Estetik değeri olmayan plan ve projelerin üçüncü kişilerce kullanılarak yapı inşa edilmesi halinde, proje müellifinin iznine ihtiyaç yoktur. Zira bu halde artık telif korumasının doğal sınırına gelinmiş demektir.

IV. MENFAATLERİN DENGELENMESİ AMACIYLA İMAR MEVZUATINDA YAPILAN DÜZENLEMENİN SORUNA ETKİSİ

Konumuz özelinde fikri ürün sahibinin eserden doğan telif hakları ile yapı malikinin eşya hukuksundan kaynaklı hakları çatışmaktadır. Bu çatışma uygulamada pek çok ihtilaf doğurmuştur, halen de doğurmaktadır. Bu çatışmada *menfaatlerin dengelemesi* konusu, 2011 yılında yayımlanan bir çalışmamızda doktrindeki görüşler ve içtihatlar ışığında açıklanmıştır³⁹. Ancak 2013 yılında İmar Kanununun 8. maddesinde yapılan değişikliklerle FSEK’in öngördüğü hukuki rejim değiştirilmiştir.

İmar Kanunu 8/1-j hükmü şöyledir⁴⁰:

“İlgili idareler, Bakanlıkça belirlenen esaslara göre *mimari estetik komisyonu* kurar. *Komisyon, yapıların ve onaylı mimari projelerinin özgün fikir ifade etmediğine karar vermeye yetkilidir*. Özgün fikir ifade etmeyenlerde yapılacak değişikliklerde ilk müellifin görüşü aranmaz. *Özgün fikir ifade eden mimarlık eser ve projelerinde; eserin bütünlüğünü bozmadığına, estetik görünümünü değiştirmedikçe, teknik, yönetsel amaçlar ve kullanım amacı nedeniyle zorunlu olduğuna karar verilen değişiklikler müellifinin izni alınmaksızın yapı-*

³⁹ Suluk, 45 vd.

⁴⁰ İmar Kanunundaki bu değişiklik, 6465 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılmıştır. Bkz. RG, 2.8.2013, 28726. Hükümde geçen “... eser sözleşmesinde işleme izni verilenler ile...” ifadesini Anayasa Mahkemesi iptal etmiş, ancak diğer hükümleri Anayasaya uygun bulmuştur. Bkz. AYM, 4.12.2014, E. 2013/114, K. 2014/184 - RG, 16.07.2015, 29418. Hükümün uygulamasını Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğinin Mimari Estetik Komisyonları başlıklı 66. maddesi göstermektedir. Bkz. RG, 3.7.2017, 30113. Yönetmeliğin bu hükmünün de iptali istenmiş, fakat Danıştay bu talebi reddetmiştir. Bkz. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 03.11.2021, E. 2019/550, K. 2021/2150; Danıştay 6. D, 03.02.2021, E. 2017/4783, K. 2021/1096; Danıştay 6. D, 01.02.2021, E. 2017/4211, K. 2021/817.

labilir. Bu durumda ilk müellif tarafından talep edilebilecek telif ücreti; ilgili meslek odasının belirlenen mimari proje asgari hizmet bedelinin, tamamlanan yapılarda yüzde yirmisini, inşaatı süren yapılarda yüzde on beşini geçemez”.

Hükme göre şöyle bir uygulama yapılmalıdır:

- i) İmar iznini veren idareler, Mimari Estetik Komisyonu kurar.
- ii) Bu Komisyon, mimari projeler ile yapıların “özgün fikir” ifade edip etmediğine karar verir.
- iii) Özgün fikirde olmayanlar bakımından tadilat projelerinde proje müellifinin izni gerekmez. Bunun için hükümde yüzdelikle ifade edilen bir bedel de ödenmez.
- iv) Özgün fikir ifade edenlerde; yapılacak tadilatın eserin bütünlüğünü bozmadığına, estetik görünümünü değiştirmedikğine, teknik, yönetsel amaçlar ve kullanım amacı nedeniyle zorunlu olduğuna Komisyonca karar verilen değişiklikler proje müellifinin izni alınmaksızın yapılabilir. Ancak bu senaryoda Mimarlar Odasının belirlenen mimari proje asgari hizmet bedelinin, tamamlanan yapılarda %20’sini, inşaatı süren yapılarda %15’ini geçmeksizin proje müellifine ödeme yapılır.
- v) Özgün fikir ifade edenlerde yapılacak tadilatın eserin bütünlüğünü bozduğuna, estetik görünümünü değiştirdikğine, teknik, yönetsel amaçlar ve kullanım amacı nedeniyle zorunlu olmadığına Komisyonca karar verilen değişiklikler ancak proje müellifinin izniyle mümkündür.

Düzenlemede geçen “özgün fikir” ile neyin kastedildiği belirsizdir. Telif hukukuna yabancı bu terimin sözlük anlamından hareket edilirse eser korumasına yeni bir boyut kazandırılmış demektir. Şöyle ki **telif hukukunda soyut fikrin korunmayacağı kesin bir kuraldır**⁴¹. Bu ilke ulusal ve uluslararası metinlere girdiği⁴² gibi FSEK 2/2’de de kendine yer bulmuştur. FSEK’teki düzenleme, bilgisayar programlarıyla ilgili olmakla birlikte tüm eserler bakımından geçerlidir⁴³.

⁴¹ Arslanlı, 29; Nal/Suluk (Karasu), 84.

⁴² TRIPS 9/2; WCT 2; AB Bilgisayar Yönergesi 1/2 ve bu maddeye ilişkin 11 no.lu Recital; ABAD, C-393/09, 22 December 2010 - Bezpečnostní; ABAD, C-406/10, 2 May 2012 - SAS.

⁴³ Nal/Suluk (Karasu), 84.

Hükümdeki “özgün fikrin”; hususiyet (FSEK 1B/1-a), ilmi ve teknik mahiyet (FSEK 2/1, b. 3) veya estetik değerden (FSEK 4/1) hangisine/hangilerine karşılık geldiği belirsizdir. Bu kavramla estetik değer/sanatsal özellik kastediliyor olmalıdır⁴⁴. Bazı istisnai kararlar⁴⁵ bulunsa da uygulamada Mimari Estetik Komisyonları, herhangi bir riske girmemek adına önüne gelen dosyalarda genellikle yapıların ve onaylı mimari projelerin “özgün fikir” olduğuna karar vermektedir. Bunun da ötesinde anılan Komisyonlar, hükümde geçen; “... özgün fikir ifade eden mimarlık eser ve projelerinde; eserin bütünlüğünü bozmadığına, estetik görünümünü değiştirmedikğine, teknik, yönetsel amaçlar ve kullanım amacı nedeniyle zorunlu olduğu⁴⁶”nu kontrol etmeksizin pek çok olayda proje müellifinin iznini bir refleks olarak talep etmektedir. Bu uygulama, pratikte işlerin tıkanmasına ve yapı maliklerini, proje müelliflerinin (veya mirasçılarının) insafına bırakmak anlamına gelmektedir.

İlave edelim ki Yargıtay, 2005 yılında Stad Otel kararıyla şekillenen içtihadını, 2013 yılında imar mevzuatındaki değişiklikten sonra da sürdürmektedir⁴⁷.

V. SONUÇ

Mimari eserlerden olan plan ve projeler ile yapıda somutlaşan mimarlık eserlerinin iki ayrı hükümde düzenlenmesinin önemli hukuki sonuçları vardır.

⁴⁴ Ayrıca bkz. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 03.11.2021, E. 2019/550, K. 2021/2150.

⁴⁵ Örnek olarak bkz. Danıştay 6. D, 23.05.2022, E. 2020/317, K. 2022/5991.

⁴⁶ Yargıtay’ın medeni hukuktaki lüks/keşfi, ihtiyaç ve zorunluluktan kaynaklı değişiklikler ayrımı yerine imar mevzuatında zorunlu ve diğer değişiklikler şeklinde ikili bir ayırımı gidilmiştir.

⁴⁷ Örnek olarak bkz. 11. HD, 07.12.2023, E. 2022/7570, K. 2023/7190. Yargıtay başka bir kararında imar mevzuatındaki değişikliği tartışmış ve dava konusu yapıların FSEK 4 anlamında sanat eseri olmadığı bilirkişi marifetiyle tespit edilmesine rağmen proje müellifinin izni gerekip gerekmediğinin incelenmesini talep ederek yerel mahkeme kararını bozmuştur. Bkz. 11. HD, 20.06.2019, E. 2018/3101, K. 2019/4685. Yerel mahkeme ise bozma öncesinde proje müellifinin “yapma borcunu” yerine getirmesi gerektiğine hükmetmiştir. Oysa itibar edilen bilirkişi raporuna göre FSEK 4 uygulama alanı bulmadığı için yapı maliki, dilediği mimarla çalışarak tadilat projesini yaptırabilmeli, ilgili idare de proje müellifinin iznini sormamalıdır. Yargıtay şu kararlarında ise FSEK 2 ve 4’teki ayırımı isabetle yapmış ve sanatsal özellik taşımayan yapıdaki değişikliklere proje müellifinin müdahale edemeyeceği sonucuna ulaşmıştır. Bkz. 11. HD, 03.12.2014, E. 2014/13023, K. 2014/18948; 11. HD, 09.06.2014, E. 2014/4558, K. 2014/10892.

Gerçekten FSEK'in 2. ve 4. maddelerinde öngörülen korumanın şartları birbirinden farklı olduğu gibi korumanın konuları da aynı değildir.

Diğer eser gruplarında aranan genel şartlara ilave olarak 2. maddede *ilmi ve teknik mahiyet* kriteri gereklidir. Daha doğrusu hususiyet, bilimsel özellikte aranır. Buna karşılık 4. maddede estetik değer/sanatsal özellik şartı getirilmiştir.

Diğer yandan iki hükümdeki korumanın konuları da birbirinden farklılık göstermektedir. İlkinde *çizim/tasarım* korunurken ikincisinde yapıda tecessüm etmiş/somutlaşmış eser koruma altına alınmıştır. Yani ikinci halde yapının bizatihi kendisinde somutlaşan eser korunmaktadır. Bir plan ve proje, hem bilimsel hem de estetik değer taşıyorsa hem bilim eseri (m.2) hem de sanat eseri (m.4) olarak korunacaktır.

Bu koruma farkının doğurduğu önemli bir hukuki sonuç daha vardır: Sadece "... *mimarlık eserlerine ait plan, proje ve krokilerin uygulanması çoğaltma sayılır*" (m.22/2). Bu bağlamda estetik değeri/sanatsal özelliği bulunmayan plan ve projelerin uygulanması suretiyle bina inşa edilmesine karşı telif koruması getirilmemiştir. Bu koruma, sadece estetik değeri olan yapılarla sınırlıdır.

Uygulamada en çok karşılaşılan ihtilaf tadilat projelerinde görülür. Şöyle ki mimari yapılar günlük olarak kullanıldığı için zamanla yapının eskimesi, yıpranması ya da yeni ihtiyaçların zorlaması yüzünden yapıda tadilata ihtiyaç duyulmaktadır. Ruhsatı gerektiren tadilatlar için ilgili belediyelere yapı maliklerinin başvurması üzerine yapının mimari proje müellifinin izni talep edilmektedir. Bu talepler sadece sanatsal nitelikteki yapılarla sınırlı tutulmalıdır. Kaldı ki tadilatın *keyfi, ihtiyaç ve zorunluluktan* kaynaklanıp kaynaklanmadığına bağlı olarak sadece keyfi/lüks olanlar bakımından proje müellifinin izni talep edilmelidir. Gerek Yargıtay'ın Stad Otel kararıyla istikrara kavuşmuş içtihadı gerekse de imar mevzuatındaki düzenlemeler bu yöndedir.

Diğer yandan imar mevzuatındaki düzenleme, telif hukukunda yerleşik terminolojiyle bağdaşmadığı gibi orada benimsenen menfaatler dengesine de yeni bir boyut kazandırmıştır. Yukarıda (IV) özetlenen bu çözüm tarzı, tespit edebildiğimiz kadarıyla henüz Yargıtay içtihatlarına pek yansımamıştır.

KAYNAKÇA

- Arıdemir Arzu Genç, *Eser Sahibinin Çoğaltma ve Yayma Hakları*, İstanbul 2003.
- Arkan Sabih, “*Mimari Eserlerde Malik ile Mimarın Hak ve Menfaatlerinin Dengelenmesi*”, BATİDER, C. XXIV, S. 2/2007, s. 167 vd.
- Arslanlı Halil, *Fikri Hukuk Dersleri, C. II: Fikir ve Sanat Eserleri*, İstanbul 1954.
- Ateş Mustafa, *Fikri Hukukta Eser*, Turhan, Ankara 2007.
- Ateş Mustafa, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, Seçkin, Ankara 2003.
- Ayiter Nuşin, *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri*, 2. Bası, İstanbul 1981.
- Bozgeyik Hayri, *Mimaride Telif Hakları*, 4. Baskı, Seçkin, Ankara 2023.
- Doğrul Gürhan Sefa, *Mimarın Telif Hakkı*, Ankara 2013.
- Erel Şafak N, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, 3. Bası, Yetkin, Ankara 2009.
- Ertaş Şeref, Gökyayla Emre, “*Mimari Projeler Üzerindeki Telif Hakkı*”, Prof. Dr. Seyfullah Ediş Armağan, DEÜY, İzmir 2000.
- Hirş Ernst, *Fikri ve Smaî Haklar*, İstanbul 1948.
- Hirsch Ernst E, *Hukuki Bakımdan Fikri Say, C. II: Fikri Haklar*, İstanbul 1943.
- Kılıçoğlu Ahmet M, “*Fikri Hukuk Açısından Mimari Projeler ve Mimarlık Eserleri*”, FMR, C. VII, S. 2/2007, s. 15.
- Suluk Cahit, Karasu Rauf, Nal Temel, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 8. Bası, Seçkin Ankara 2024.
- Öztan Fırat, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, Turhan, Ankara 2008.
- Suluk Cahit, “*Mimari Eserlerde Eser Sahibi ile Yapı Malikinin Menfaatlerinin Dengelenmesi*”, FMR, C. XII, S. 1/2011, s. 45 vd.
- Suluk Cahit, Orhan Ali, *Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku, C. II: Genel Esaslar, Fikir ve Sanat Eserleri*, Arıkan, İstanbul 2005.
- Tekinalp Ünal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 5. Bası, Vedat, İstanbul 2012.
- Üstün Gürsel, “*Deprem Sonrası Yapı Güçlendirmeleri Açısından Mimarlık-Mühendislik Projelerinde veya (Cisimlendirilmiş) Mimari Eserlerde Eser Sahipliği ve Öneriler*”, TMMOB Mimar Odaları İstanbul Büyük-kent Şubesi: Deprem Bölgelerinde Yapı Üretimi Sempozyumu, 15-16 Şubat 2002, s. 251 vd.
- Yasaman Hamdi, *Fikri ve Smaî Mülkiyet Hukuku, C. II*, Vedat, İstanbul 2012.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan etmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM) hiçbir sorumluluğu kabul etmemektedir. Sorumluluk, çalışmanın yazarına aittir.

Katkı Oranı Beyanı: Söz konusu çalışmanın hazırlanması ve yazımı aşamasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Varsa Destek ve Teşekkür Beyanı: Yoktur.

Çatışma Beyanı: Yoktur.

Ethics Statement: *The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, TFM does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.*

Contributions Statement: *Author has contributed %100 into preparing and writing this study.*

Statement for Support and Appreciation If Any: *None.*

Statement for Conflict of Interest: *None.*